

довершеність виконання вокального твору; цінності – засоби: опанування методами та засобами вокально-педагогічної діяльності; цінності – відносини: толерантне ставлення до інших вокальних шкіл національної та світової культури, довіра, повага, захоплення, щирість, культура спілкування, визнання цінності іншої людини, уміння здійснювати вибір, приймати рішення і брати на себе відповідальність за них; цінності – знання: володіння вокально-педагогічними компетенціями; якості – цінності: неповторність і яскравість творчої індивідуальності, самоактуалізація, загальнолюдська і морально-етична культура.

Теоретичне визначення системи вокально-педагогічних цінностей майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності потребує подальшої перевірки і дослідження у практиці вищого навчального закладу.

Таким чином, реалізація аксіологічного підходу у професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності передбачає спрямування навчально-виховного процесу на здобуття вокально-педагогічних цінностей на основі використання ціннісних можливостей самої музики, яка у своїй перетворювальній функції не тільки навчає, виховує, гармонізує, очищає, насолоджує, але й впливає через художні смисли вокальних творів на особистісний смисл майбутнього учителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

Література

1. Глебов И. (Б.В. Асафьев) Ценность музыки / Игорь Глебов. – СПб, 1923.
2. Кабриль К.В. Формування ціннісних компетенцій майбутнього вчителя музики у процесі диригентсько-хорової підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / К.В. Кабриль. – Київ, 2013. – 20 с.
3. Коломиець Г.Г. Ценность музыки: философский аспект / Галина Григорьевна Коломиец. – [Изд. 4 – е]. – М. : Книжный дом «Либроком», 2012. – 532 с.
4. Лосев А.Ф. Музыка как предмет логики / Алексей Федерович Лосев // Из ранних произведений. – [Изд. 1 – е]. – М. : Изд. – е автора, 1927. – С. 195-392.
5. Масол Л.М. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України / Людмила Михайлівна Масол // Шкільний світ. – 2002. – № 9. – С. 1-6.
6. Олексюк О.М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва : навчальний посібник / О.М. Олексюк, М.М. Ткач. – К. : Знання України, 2004. – 264 с.
7. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Галина Микитівна Падалка. – К.: Освіта України, 2010. – 274 с.
8. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: навчально – методичний посібник / Олександр Якович Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.
9. Щербакова А.И. Аксиологический поход к музыке и музыкально-педагогическому образованию / Анна Иосифовна Щербакова // Проблемы и перспективы педагогического образования в XX веке. – М., 2000. – С. 15-25.

УДК 373.5.016(091):78

Стець Г. В.

ГУМАНІЗАЦІЯ ЯК ОДНА З ТЕНДЕНЦІЙ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ МУЗИКИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

В статтє освещены гуманистической тенденции в области музыкальной педагогики в Украине второй половины ХХ - начала ХХІ века, определено ее содержание; подчеркивается важность культурологического подхода в музыкальном образовании молодежи;

отмечается, что музыкальное искусство является отраслью культуротворческого процесса; выявлены и раскрыты основные направления гуманизации музыкального образования в Украине; проанализированы современные исследования проблем методики обучения музыке в общеобразовательной школе в контексте гуманистической тенденции.

Ключевые слова: *гуманизация, субъект-субъектные отношения, индивидуализация обучения, педагогика сотрудничества, методика обучения музыке.*

In contemporary methodology of music teaching humanistic tendencies are revealed in updating of the content of music education and training, in the development of its forms, in the improvement of the methods and techniques, in changing of the pedagogical relationship of participants of the educational process. Humanistic orientation of school music education reflects in the fact that educational relationships are built through dialogue and subject-to-subject relations; this process is based on respect for the child's personality and is focused on implementation of its individual needs, interests and abilities.

By humanization of education we understand the implementation of theoretical and methodological experience of the humanistic approach to teaching students, gained by general and musical pedagogics, into the practice of music teachers.

Materials of recent school and university standards and programmes, scientific publications and researches show activization of the search of the humanistic paradigm of music education.

Researchers bring up issues of learning control from the position of the children's interests and humane relationship between a teacher and a student. In terms of humanization of music education, the problems of artistic, imaginative and musical thinking are studied separately. The important matter of the methodology of music teaching and one of its main priorities is the formation and development of musical abilities of children. Researches, related to the methods of using Ukrainian traditions in music education from the perspective of reliance on folk ground, depth and humanistic direction of its artistic content, are of special interest.

Area of research related to the artistic and educational activities among students is a humanistic position manifestation in methodology of music teaching. In the process of studying the problem of music education humanization, the research devoted to the evaluation system of the students' education system as a basis for the development of musical ideology and values of secondary-school students in the context of person-centered paradigm of education attracts attention.

Investigations somehow related to the humanization of music education at school are carried out in the field of multimedia technologies using.

Keywords: *humanization, subject-to-subject relationship, individualization of education, cooperative pedagogics, methodology of music teaching.*

Нові соціокультурні реалії, що проявилися на початку ХХІ століття, призвели до переосмислення теоретичного і практичного наповнення мистецької освіти. Йдеться, у першу чергу, про нову організацію суспільного життя, де швидко розвиваються інфраструктури, все сильніше і яскравіше проступає рівність і самоорганізація різних культур. У результаті основним напрямком динамічного розвитку суспільства стає зміна суспільних відношень, у зв'язку з чим формується нова структура знань, заснованих на гуманістичних цінностях і пріоритетах. У сучасній вітчизняній методиці навчання музики гуманістичні тенденції виявляються в оновленні змісту музичної освіти і виховання, у розвитку його форм, удосконаленні методів і технологій, зміні педагогічних відносин учасників виховного процесу. Гуманістична спрямованість сучасного музичного виховання характеризується наступними чинниками: виховні стосунки будуються на основі діалогу і являють собою суб'єкт-суб'єктні відносини учасників навчально-виховного процесу; даний процес базується на повазі до особистості дитини і орієнтований на реалізацію його індивідуальних потреб, інтересів і здібностей; навчально-виховний процес здійснюється в атмосфері успішності, радості і творчості.

Українські дослідники гуманізації освіти Г. Балл, А. Гончаренко, П. Кононенко, В. Рибалко, М. Романенко, О. Романовський, В. Семиченко та інші, обстоюючи різні

концепції гуманної освіти, одностайні в думці про те, що еволюція людини, її розвиток – це і є поступ гуманізму, безальтернативний шлях розвитку освіти. Серед науковців, праці яких безпосередньо торкаються гуманістичних орієнтацій мистецької освіти, назвемо С. Горбенка, І. Зязюна, О. Отич, Г. Падалку, О. Рудницьку, О. Щолокову та інших. Авторами визнається, що головною потребою мистецької освіти є забезпечення гуманістичного спрямування художньої навчальної діяльності, цілеспрямоване перетворення здобутків світового мистецтва в особистісний естетичний досвід.

Мета даної статті полягає у висвітленні гуманістичної тенденції у галузі музичної педагогіки в Україні другої половини ХХ - початку ХХІ століття та аналізі сучасних досліджень з проблем методики навчання музики в загальноосвітніх навчальних закладах.

Незважаючи на те, що ідеї гуманістичного підходу до навчання мали місце протягом усього періоду існування музично-педагогічної науки (Б. Яворський, Б. Асаф'єв, Д. Кабалевський та інші), для комплексної реалізації процесу гуманізації шкільного музичної освіти не вистачало відповідної уваги. Можливо, ситуація, що склалася, багато в чому була обумовлена досить поширеною думкою про достатність факту гуманного змісту головного виховного засобу - музичного мистецтва. Однак, багаторічні дослідження в галузі гуманізації освіти показали, що без коригування змісту і, що дуже важливо, без методичного забезпечення, дана проблема не буде вирішена.

Зміни у тенденціях мистецької освіти ще у середині 90-х років були задекларовані у працях І. Зязюна, О. Рудницької. Змістоутворювальним стрижнем таких тенденцій автори називають гуманістичну та культуровідповідну концепції, які вважаються домінантними і у ХХІ столітті. Так, розмірковуючи над проблемами формування особистісної культури, О. Рудницька констатує, що необхідно посилити зв'язок між культурою та освітою, важливість якого зумовлена ідеєю самоцінності людської особистості, гуманістичної сутності національно орієнтованого світогляду молоді [5, с. 39]. Але автор зазначає, що “хоч положення про наявність зв'язку між розвитком особистості та її ставленням до мистецтва стало аксіомою, воно залишається недостатньо обґрунтованим з наукової точки зору. Експериментальні дослідження, як правило, констатують сам факт його існування, але не розкривають механізмів впливу мистецьких творів на формування особистісної культури, які можна було б інтерпретувати в аспекті педагогічного управління цим процесом” [5, с. 42].

Обстоюючи гуманістичну концепцію, І. Зязюн вважає, що вона передбачає особистісний підхід до науки, до людини і намагається знайти істину на шляхах пошуку сенсу людського буття, самоактуалізації творчості, свободи вибору, цілісності, інтегративності мислення і переживань, управління людиною власним розвитком. Успішним і ефективним розвиток молоді людини буде лише тоді, коли освіта, навчання і учіння супроводжуватиметься позитивними емоціями і почуттями [2, с. 11–12].

Висвітлюючи стан та особливості розвитку музичної освіти гуманістичної спрямованості у період з другої половини 80-х до кінця 90-х років ХХ століття, С. Горбенко підкреслює, що особистісна, гуманістична орієнтація передбачала відмову від пошуку універсальних форм, методів і прийомів навчання та виховання, апріорно – їх варіативність в залежності від індивідуальних здібностей та особливостей розвитку дитини. У відповідності з даною тенденцією пріоритетними мотивами автор називає самопізнання, самоутвердження, самореалізацію особистості, свободу розвитку її художньо-творчих задатків та духовних інтересів. На основі аналізу нових пріоритетів, які закріпились у суспільстві під назвою “нове педагогічне мислення”, і в основі якого покладено загальнолюдські цінності духовного життя: С. Горбенко резюмує, що саме ці цінності та їх взаємодія один з одним утворюють межу, від якої починається нове мислення. Воно виходить з того, що система цінностей не статична і знаходиться в постійній динаміці, бо кожний часовий період обумовлений рівнем розвитку суспільства в галузі культури і духовного багатства людини [1].

О. Отич наголошує, що в умовах гуманізації освіти культурологічна педагогічна парадигма як модель культуровідповідної постановки і розв'язання освітніх проблем у річищі гуманістичної традиції, є джерелом концептуальних ідей щодо збагачення педагогічного процесу культурно-історичним та етнокультурним змістом з метою виховання

особистості як носія і творця національної культури, який водночас є толерантним до носіїв інших культур і здатний до співжиття з ними в умовах мультикультурного суспільства [4].

На думку І. Зязюна, глобальною метою сучасної освіти має стати формування не людини освіченої, а людини культурної, ядро якої складає свобода, гуманність, духовність, адаптивність, здатність до самовизначення у світі культури й культурної ідентифікації, прагнення до життєтворчості, самоствердження в усіх сферах її життєдіяльності. “Людина культури володіє високим рівнем самоосвіти, почуттям власної гідності, самоповаги, незалежністю суджень, умінням здійснювати вільний вибір змісту своєї життєдіяльності, лінії поведінки, способів саморозвитку”, - стверджує І. Зязюн [3, с. 13].

Таким чином, культурологічна педагогічна парадигма є вихідною теорією, сукупністю теоретичних положень, ідей та переконань щодо розуміння освіти як явища культури, а її мети як введення особистості до світу культури й забезпечення діалогу двох систем: “людини в культурі” й “культури в людині” [4].

У розвитку ідеї гуманістичного підходу до навчання на поточний момент музична педагогіка не відстає від інших галузей педагогічної науки, оскільки, накопичений за останні десятиліття чималий досвід, поступово завойовує широке визнання в музично-педагогічних наукових колах. Під гуманізацією навчання музики ми розуміємо впровадження теоретичного і методичного досвіду гуманістичного підходу до навчання школярів, накопиченого загальною та музичною педагогікою, в практику роботи вчителів музики.

Про активізацію пошуку гуманістичної парадигми музичної освіти свідчать матеріали останніх шкільних та вузівських стандартів і програм, наукові публікації та дослідження, зокрема, розглядається один з важливих факторів гуманізації школи - насичення її духом високого музичного мистецтва (О. Лобова, О. Олексюк, О. Ростовський та інші). Ведуться пошуки шляхів оновлення змісту навчальної дисципліни “Музика” (А. Авдієвський, А. Болгарський, Л. Масол, Л. Паньків, Б. Фільц, Е. Печерська, М. Печенюк, О. Ростовський, Л. Хлебнікова, Р. Марченко, І. Белова, Г. Букреєва, М. Демчишин, Л. Дорогань, І. Івахно, Л. Кондратова, О. Корнілова, Н. Міщенко та інші).

Гуманістичною ціллю відрізняються програми для загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням музики. У числі таких назвемо Навчальну програму для учнів 1-4 класів (укладач О. Гумінська), Програму для загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням музики “Музичне мистецтво” (авт. П. Полянський, О. Полянська). Певний інтерес становить експериментальна програма авторства В. Гаснюк (“Музика”. Експериментальна програма та поурочне планування для 1-4 класів загальноосвітніх шкіл з угорською мовою навчання / В.В. Гаснюк. – Мукачево: “Карпатська вежа”, 2011. – 180 с.).

Дослідниками піднімаються питання про управління навчанням з позицій інтересів дітей і гуманних відносин між педагогом і учнем (В. Ревенчук, Л. Сверлюк). Так, В. Ревенчук стверджує, що ефективність навчальної взаємодії зростає завдяки цілеспрямованому педагогічному керуванню процесом її становлення і розвитку; забезпеченню творчого характеру, змістовного наповнення художньо-педагогічного спілкування. Л. Сверлюк обґрунтовує педагогічну технологію формування гуманних взаємин між учасниками навчально-виховного процесу на основі демократичного стилю керівництва дитячими музичними колективами.

Окремо у світлі гуманізації музичної освіти вивчаються проблеми художньо-образного, творчого, музичного мислення учнів (Н. Батюк, В. Григор’єва, Т. Ковмір, О. Рогоза та інші). Важливою проблемою методики навчання музики й одним з її головних пріоритетів залишається формування і розвиток музичних здібностей дітей. Цій темі присвячено дослідження О. Коваль.

У контексті теми статті інтерес становлять дослідження В. Гаснюк, С. Дицьо, М. Мартинюк, В. Стрельчук та інших, які стосуються методики використання українських традицій у музичному навчанні. Так, з позицій опори на фольклорну основу, глибину і гуманістичну спрямованість його художнього змісту розглядає методику використання національних музичних традицій у процесі навчання підлітків предметам художньо-естетичного циклу з використанням національних музичних традицій М. Мартинюк. Автор підкреслює актуальність визнання провідної ролі національних музичних традицій у навчанні учнів, що ґрунтується на зверненні до національної музичної спадщини як невід’ємної частини

духовної культури українського народу, розкритті світоглядного змісту національних музичних традицій на основі осягнення школярами суті й особливостей національного мистецтва. Співзвучними попередньому є дослідження С. Дицьо та В. Стрельчук, у яких розкривається методика реалізації особистісно-орієнтованих технологій музичного навчання учнів початкової школи на основі народнопедагогічних традицій, педагогічних умов засвоєння народних звичаїв і мистецьких традицій. Okремо хочеться назвати роботу В. Гаснюк, присвячену проблемі методичного забезпечення взаємодії українських і угорських мистецьких традицій у музично-естетичному вихованні молодших школярів. У контексті дослідження національних пріоритетів розвитку музичного навчання можна назвати ряд перспективних досліджень. Це, зокрема, наукова праця І. Єгорової, що присвячена формуванню національної самосвідомості підлітків засобами західноукраїнського музичного мистецтва XIX – поч. XX століття в програмі сучасного уроку музики.

У галузі змістового наповнення та організації художньо-дозвілєвої діяльності школярів і підготовки керівників художньо-виховної роботи з учнями у позаурочний час виділяються дослідження Б. Бриліна, О. Грисюк, С. Ліпської, Л. Мартинюк, О. Матвієнко, Ю. Мережко, О. Сапожніка та інших. Так, теоретичне значення дисертаційного дослідження Б. Бриліна полягає у визначенні методичних аспектів художнього розвитку учнів у процесі освоєння кращих зразків молодіжної популярної музики у сучасних формах дозвілля. Продовжуючи тему музично-естетичного виховання учнів засобами сучасної популярної естрадної музики, О. Сапожнік пропонує комплекс інноваційних, модифікаційних та варіативних методів і організаційних форм педагогічного впливу, що сприяє розвитку естетосфери старшокласників (естетичної свідомості, емоційно-почуттєвої складової та художньо-творчої діяльності).

Ю. Мережко вбачає нове вирішення проблеми музичного навчання учнівської молоді у розробці методики формування художніх смаків старшокласників засобами опанування вокальною спадщиною українських композиторів II половини XIX – початку XX століття в процесі музично-дозвілєвої діяльності.

Вагомим внеском у вивчення проблеми пошуку можливостей розширення змісту шкільної музичної освіти на позаурочну та позашкільну діяльність стало дисертаційне дослідження О. Грисюк, у якому розкрито організаційно-педагогічні умови формування музичної культури молодших школярів в умовах взаємодії загальноосвітньої і дитячої музичної шкіл.

Своєрідним виявленням гуманістичної позиції у методиці навчання музики є дослідницька тематика, пов'язана із художньо-просвітницькою діяльністю серед школярів. Методичною новизною у вирішенні цих питань відрізняються роботи Т. Жигінас, Л. Кожевнікової та інших. Так, Т. Жигінас розкриває методику підготовки студентів до концертно-освітньої діяльності серед дітей та юнацтва, Л. Кожевнікова обґрунтовує методику підготовки майбутніх фахівців до музично-просвітницької діяльності з молодшими школярами. У процесі вивчення проблем гуманізації музичного навчання увагу привертає дослідження М. Семко, присвячене системі оцінювання результатів музичної освіти школярів, яку автор розглядає як підґрунтя для розвитку і виховання музичного світогляду та ціннісних орієнтацій учнів основної школи в контексті особистісно-орієнтованої парадигми виховання.

Змістовні дослідження, тією чи іншою мірою пов'язані з гуманізацією музичного навчання у школі, проводяться в напрямку проблем використання мультимедійних технологій. Питанням розробки та впровадження мультимедійних технологій в систему музичної освіти присвячена наукова праця Н. Новікової. Автор наголошує, що навчання із застосуванням мультимедійних технологій на уроках музики в загальноосвітній школі (комплексу апаратних і програмових засобів, що надають можливість користувачеві працювати в діалоговому режимі з різними типами інформації, організованими в єдину систему) принципово відрізняється від традиційного за характером діяльності та формами її організації.

На сьогоднішній день гуманізація музичного навчання в Україні є однією з яскравих демократичних тенденцій освітнього процесу і має неабияке значення. Її основними

напрямами є: відродження духовності; виховання навчаючи; визначення траєкторії особистої гуманної педагогіки кожного вчителя; прагнення до рівноправного спілкування зі своїми учнями; індивідуалізація навчання; перетворення взаємодії вчителя й учнів у процесі навчання на засіб їхнього творчого саморозвитку, уможлиблюють реформування навчального процесу на засадах відродження людяності, розвитку особистості кожного вихованця як основної цінності навчально-виховного процесу, спрямування учнів на шлях саморозвитку та самовдосконалення.

Література

1. Горбенко С.С. Гуманістична спрямованість змісту музичної освіти школярів у період “нового педагогічного мислення” / С.С. Горбенко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць / Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції “Гуманістичні орієнтири мистецької освіти”, 26-27 квітня 2007 року. – Вип. 4. (9). – К.: НПУ, 2007. – 194 с.

2. Зязюн І.А. Емоційно-почуттєве в освітніх технологіях і педагогічній творчості / І.А. Зязюн // Єдність раціонального та емоційно-почуттєвого в освітньо-виховних системах : науково-метод. збірник. – Харків, 1996. – С. 10–13.

3. Зязюн І.А. Наукове осмислення освітнього простору культури в педагогічній теорії / І. Зязюн // Імідж сучасного педагога. – 2006. – №5–6. – С. 12–16.

4. Отич О.М. Культурологічна педагогічна парадигма як методологічна основа сучасної освіти [Електронний ресурс] / О.М. Отич. – Режим доступу: http://zbirnik.mixmd.edu.ua/2010_5_ua/21.pdf

5. Рудницька О.П. Професійна освіта і мистецтво (традиції, пошуки, перспективи) / О.П. Рудницька // Мистецтво та освіта, 1996. – № 1. – С. 38–42.